ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 98, Kasım 2019, s. 48-64

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36786>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
11.08.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.11.2019

Doç. Dr. Arkun TATAR

FSM Vakıf Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
arkuntatar@yahoo.com

Doç. Dr. Gaye SALTUKOĞLU

FSM Vakıf Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
sgaye983@hotmail.com

MADDE CEVAP KURAMI İLE İKİ BOYUTLU SOSYO-DEMOGRAFİK DURUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI-I: MADDE SEÇİMİ VE FAKTÖR YAPISININ OLUŞTURULMASI

Öz

Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum değişkenleri davranış bilimlerinde en çok kullanılan değişkenlerdir. Ancak bu değişkenler, sınıflayıcı değişkenler olarak çalışmalarda analizlere dahil edilmektedirler. Bu çalışmada, bu değişkenlerin aralıklı ölçek düzeyinde değerlendirmesine olanak verecek şekilde bir ölçeğin geliştirilmesi düşünülmüştür. Çalışmaya 1982 ile 2013 yılları arasında basılmış ve elektronik ortamda kopyasına ulaşılabilen 266 makalenin sosyo-demografik değişkenleri incelenerek başlanmıştır. Bu doğrultuda ön çalışmaya 28 madde yazılarak başlanmıştır. Bu çalışma 50 kadın, 58 erkek toplam 108 kişiyle yürütülmüştür. Ön çalışma sonunda 4 madde atılmış, bir madde yeniden düzenlenmiş ve bir madde de eklenmiştir. İkinci çalışmaya 17-69 yaşları arasında 695 kadın, 409 erkek (2 kişi cinsiyet belirtmemiştir) toplam 1106 kişi katılmıştır. Bu çalışmada Sosyo-Ekonomik alt boyutundan bir madde atılmış ve 16 madde ile içtutarlık katsayısı 0,76 olarak belirlenmiştir. 8 Maddeli Sosyo-Kültürel alt boyutu iç tutarlık katsayısı ise 0,66 olarak hesaplanmıştır. Geliştirilen ölçeğin, iki boyutlu yapısıyla ve genel toplam puanıyla değerlendirilebilecek bir ölçek olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-demografik, A Sosyo-Demografik Durum Ölçeği

**STUDY OF DEVELOPMENT OF THE TWO DIMENSION
SOCIO-DEMOGRAPHIC STATUS SCALE USING ITEM RESPONSE
THEORY-I: ITEM SELECTION AND CONSTRUCTION OF FACTORS
STRUCTURE**

Abstract

Socio-economic and socio-cultural status variables are the most commonly used variables in behavioral sciences. However, these variables are included in the analysis of the studies as nominal scales. This study aims to develop a scale that allows evaluating these variables in an interval scale. The study began by examining the socio-demographic variables of 266 articles that were printed between the years 1982 and 2013 and the electronic copies were accessible. In this direction, preliminary study was started by preparing 28 items. The participants of the study were 50 women and 58 men, a total of 108 people. As a result of preliminary study 4 items removed, one item revised and one item added. In the second study, a total of 1106 people, between the ages of 17 and 69 years, 695 women and 409 men (2 people did not mention gender) participated. In this study one item of the Socio-Economic sub-dimension was removed, and internal consistency coefficient of the 16 items were determined as 0.76. Internal consistency coefficient of Socio-Cultural sub-dimension with 8 items was calculated as 0.66. The developed scale is two sub-dimensional and gives a total score.

Keywords: socio-economic, socio-cultural, socio-demographic, A Socio-Demographic Status Scale

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik durum (SED), kişinin, gelir, servet, eğitim, mesleki statü gibi sahip olduğu kaynaklar bağlamında güç, saygınlık ve kaynaklar üzerindeki kontrolleri yoluyla ya da tüketim kapasiteleri doğrultusunda sosyal yapı içerisindeki bireysel pozisyonunu tanımlamaktadır (Diemer, Mistry, Wadsworth, Lópe ve Reimers, 2013; Fujishiro, Xu ve Gong, 2010; Oakes ve Rossi, 2003). SED, davranış bilimlerinde ve sosyal bilimlerde en çok kullanılan değişkenlerdir (Ekehammar, Sidanius ve Nilsson, 1987; Mueller ve Parcel, 1981; Sirin, 2005). Buna karşın sosyo-ekonomik özellikler bağlamında sosyal sınıf (social class) ya da sosyal statünün (social status), sosyal bilimler literatüründe kavramsal anlamı, ölçümü, psikososyal ve davranışsal mekanizmaları hakkında belirgin bir eksiklik görünmektedir (Adler, Boyce, Chesney, Cohen, Folkman Kahn ve Syme, 1994; Bollen, Glanville ve Stecklov, 2001; Boyd, 2008; Mueller ve Parcel, 1981; Oakes ve Rossi, 2003). SED'i, değerlendirmeye yönelik olarak a) gelir, varlıklar gibi materyal sermaye, b) yetenek, bilgi gibi insan sermayesi ve c) sosyal statü, sosyal güç gibi sosyal sermaye olarak adlandırılan sermayenin bir fonksiyonu olarak ($SED = f(\text{materyal sermaye, insan sermayesi, sosyal sermaye})$) belirleyen tabakalaşma kuramı gibi yaklaşımlar görülmektedir (Coleman, 1986; 1988; 1990). Ancak araştırmalarda bu türden uzun bir ölçme aracının tercih edilme olasılığının düşük olacağı belirtilmektedir (Oakes ve Rossi, 2003). Diğer yandan da çok sayıda çalışmada sosyal sınıf ya da sosyal statü olarak tanımlanan sosyo-ekonomik durum (socio-economic status) ve öznel sosyal durum (subjective social status) ile fiziksel sağlık,

akıl sağlığı, akademik başarı arasındaki ilişkilerin ortaya konulduğu görülmektedir (Bollen, Glanville ve Stecklov, 2001; Callahan ve Eyberg, 2010; Liu, Ali, Soleck, Hopps, Dunston ve Pickett, 2004; Oakes ve Rossi, 2003; Perry ve McConney, 2010). Sosyal sınıf ya da sosyal statü değişkeni, psikoloji ve sağlık araştırmalarında çoğunlukla doğrudan ilgili değişkenlerle ilişkisi incelenmek yerine dolaylı olarak alınmakta ve kontrol değişkeni olarak kullanılmaktadır (Diemer, Mistry, Wadsworth, Lópe ve Reimers, 2013; Krieger, Williams ve Moss, 1997; Mueller ve Parcel, 1981; Nam ve Boyd, 2004; Oakes ve Rossi, 2003).

Psikolojik açıdan bireyleri SED özelliklerine göre sınıflandırma çabalarının ilk örneklerinden birinde statü ve sınıf farklılığı dikkate alınarak SED'in belirleyicileri olarak sosyal statünün saygınlık derecesi, işin gerektirdiği ortalama zeka düzeyi, yıl olarak eğitim süresi, yıllık gelir ve birey sayısı açısından aile büyüklüğü alınmıştır (Catell, 1942). Bir başka SED ölçümünde, eğitim, meslek, cinsiyet ve medeni duruma dayalı olarak endüstri toplumunu tanımlamak için "sosyal pozisyon" belirlenmiştir (Hollinshead, 1975; 2011; Hollingshead ve Redlich, 1958). Diğer bir değerlendirmede SED belirleyicileri olarak aralarında yüksek düzeyde ilişki olmadığı belirtilen sosyal sınıf kimliği ile gelir grubu kimliğini alınmıştır (Cantril, 1943). Bu değişkenler, ilgili çalışmalarda, aralıklı ölçek düzeyindeki toplam puanlarıyla, diğer puan hesaplamalarında regresyon katsayılarının belirlenmesi için (Boyd, 2008; Chan, 2010; Nam ve Boyd, 2004) ya da alt, ortanın altı, orta, ortanın üstü ve üst gibi sosyal sınıfları tanımlamak / oluşturmak amacıyla kullanılmıştır (Cantril, 1943; Catell, 1942).

Diğer yandan sosyal bilimlerde öncül çalışmalarda sosyal statü ve SED göstergesi olarak, kaynaklar ve saygınlık temelli değişken değerlendirmeleriyle mesleklerin statülerine ilişkin sınıflandırmalar çokça kullanılmış olmasına karşın (Diemer, Mistry, Wadsworth, Lópe ve Reimers, 2013; Krieger, Williams ve Moss, 1997; Nakao ve Treas, 1992) meslekler üzerinden gelirin ölçülmesi, zor bir işlem olarak kabul edilmektedir (Hauser, 1994). Çünkü Duncan Sosyo-Ekonomik İndeksi, Nam-Powers Mesleki Statü Puanı, Siegel Saygınlık Ölçeği gibi erken dönem meslek saygınlığı üzerinden yapılan sınıflandırmaların geçerlilikleri mesleklere dayalı sosyo-ekonomik durum değerlendirmelerinin geçerliliğinden düşük bulunmuştur. Ayrıca meslek saygınlığına dayalı indekslerin geçerlik sorunuyla paralel olacak şekilde farklı sonuçlar ürettikleri anlaşılmaktadır (Featherman ve Hauser, 1976; Hauser, 2010; Mueller ve Parcel, 1981; Nakao ve Treas, 1994; Nam ve Boyd, 2004). Buna karşın bu iki farklı tür ölçüm arasında yüksek korelasyonlar olduğu bildirilmektedir (Chan, 2010).

Sosyal bilimlerde yürütülen araştırmalarda bireylerin ya da ailenin en önemli belirleyicilerden birini SED değişkenlerinin ölçülmesi oluşturmaktadır (Bairwa, Rajput ve Sachdeva, 2013; Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Kumar, Gupta ve Kishore, 2012; Singh, Sharma ve Nagesh, 2017). SED, özellikle sağlık araştırmalarında, ruh sağlığı, sağlık ve beslenme durumu, hastalık, doğum oranları ve ölüm oranları gibi çeşitli hastalıklar ve risk faktörlerinin en önemli belirleyicilerinden biri olarak ele alınmaktadır (Allen, Williams, Townsend, Mikkelsen, Roberts, Foster ve Wickramasinghe, 2017; El-Gilany, El-Wehady ve El-Wasify, 2012; Mackenbach, Bopp, Deboosere, Kovacs, Leinsalu, Martikainen, Menvielle, Regidor ve de Gelder, 2017; Stringhini, Carmeli, Jokela, Avendaño, Muennig, Guida ve ark., 2017; Surekha, Himabindu ve Sriharibabu, 2013; Tobias, 2017). Ayrıca SED, çeşitli sağlık hizmetlerine erişim, hizmetin satın alınması, alınan hizmetin kabul edilebilirliği ve aktif kullanımı gibi bir çok açıdan da etkili olmaktadır (Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Phelan, Link ve Tehranifar, 2010; Schöllgen, Huxhold ve Tesch-Römer, 2010).

SED ölçümleri ve ölçekleri, genellikle kazanç temelli olarak ele alınan birbiriyle ilişkili ama bütünüyle birbiriyle örtüşmeyen, a) mesleki saygınlık ya da mesleğe bağlı sosyal statü, b) eğitim ve c) gelirinden oluşan üç değişkene dayanmaktadır (Adler, Boyce, Chesney, Cohen, Folkman Kahn ve Syme, 1994; Bairwa, Rajput ve Sachdeva, 2013; El-Gilany, El-Wehady ve El-Wasify, 2012; Fujishiro, Xu ve Gong, 2010; Hauser, 1994; Shavers, 2007; Kumar, Gupta ve Kishore, 2012; Mishra ve Singh, 2003; Patro, Jeyashree ve Gupta, 2012). Bazı SED ölçümleri ise sadece aile içinde kişi başına düşen aylık gelir bazında değerlendirme yapmaktadır (Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Shaikh ve Pathak, 2017; Nam ve Boyd, 2004). Bu değişkenlerden mesleğe bağlı sosyal statü ve eğitim, zamana bağlı olarak genellikle değişmemektedir. Ancak sosyal dönüşümler, ekonomik büyüme, enflasyon gibi faktörler nedeniyle gelirden değişimler olmaktadır (Bairwa, Rajput ve Sachdeva, 2013; Singh, Sharma ve Nagesh, 2017). Bu değişimler nedeniyle de SED ölçeklerinin düzenli olarak güncelenmesi gerekmektedir (Bairwa, Rajput ve Sachdeva, 2013; Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Kumar, Gupta ve Kishore, 2012; Mishra ve Singh, 2003; Patro, Jeyashree ve Gupta, 2012; Shaikh ve Pathak, 2017; Singh, Sharma ve Nagesh, 2017). Çünkü gelire bağlı olan ve bu nedenle değişikliklere duyarlı olan bu ölçeklerin geçerliliğinin korunması gerekli olmaktadır (Shaikh ve Pathak, 2017).

SED ölçümlerinde temel olarak alınan üç değişken dışında, etnik köken, sahip olunan servet ve yaşanılan konut ve / veya ikamet yeri, yaşanılan semt, işteki kıdem, sosyal destek gibi değişkenler de alınmıştır (Allen, Williams, Townsend, Mikkelsen, Roberts, Foster ve Wickramasinghe, 2017; Diemer, Mistry, Wadsworth, Lópe ve Reimers, 2013; Oakes ve Rossi, 2003; Shaikh ve Pathak, 2017; Vasudevan, Mishra ve Singh, 2016). Ayrıca bu değişkenler, gerçek kaynaklar ve statü ya da saygınlık derecesi olarak SED'in iki farklı yönünü yansıtmaktadır (Fujishiro, Xu ve Gong, 2010). Ancak SED kapsamına bu değişkenlerden hangilerinin alınabileceği çok açık değildir (Krieger, Williams ve Moss, 1997). Bu değişkenler ise sosyal ve ekonomik durum değişkenlerinin bileşimi olan ve daha kullanışlı olan bileşik ölçeklerin kullanımıyla alınmaktadır (Boyd, 2008; Patro, Jeyashree ve Gupta, 2012; Shavers, 2007). Bileşik ölçek puanları ise aralıklı ölçek düzeyinde veri sağlamaktadır (Boyd, 2008).

Diğer yandan mevcut SED ölçeklerinin, a) çekirdek veya geniş aile olması gibi nedenlerle ailedeki birey sayısına bağlı olarak ailedeki toplam gelir miktarının dikkate alınıp alınmaması, b) parasal karşılıkla değerlendirilmeyen aile içinde sağlanan ve / veya takas yoluyla sağlanan ekonomik aktivitelerin değerlendirilmesinin zorluğu, c) aile reisinin, yaş, cinsiyet, kültürel ve yasal nedenlere bağlı olarak farklı tanımlanması, d) bazı mesleklerin tanımı ve statü seviyesinin belirlenmesi ya da sınıflandırılmasının zorluğu, e) zamana bağlı olarak gelirin güncellenebilmesine karşın eğitim düzeyinin ve mesleklerin zamana bağlı olarak güncellenememesi, f) kişi başına düşen gelirin dikkate alınmamasından dolayı gelirin SED'in tek belirleyicisi olması, g) kişilerin yaşam dönemleri boyunca olan değişkenliği, ğ) gelirin düşük olduğu ancak mülk gibi sahip olunan varlıkların çok olduğu ve bu nedenle düşük gelir görünmesi benzeri durumların dikkate alınamaması, h) gelirin aylık olup olmaması şeklinde değişken gelir kaynaklarının bulunması ve / veya gelire bağlı değerlendirmenin sadece çalışma dönemi ile sınırlı kalması, ı) kent ve kent çevresi ile kırsal bölgeleri oluşturan popülasyonların birlikte ele alınamaması, i) kırsal ve kentsel bölge ayırımı ile kırsal bölgede işçi ve tarım işçisi ayırımının zor yapılabilmesi, j) özellikle kırsal bölgede aylık ve / veya yıllık gelirin ailenin ekonomik durumunun gerçek bir göstergesi olmaması, k) ailenin birikimlerinin / tasarruflarının ve borçlarının dikkate alınmaması, l) ailenin durumunu belirgin şekilde etkileyebilecek bir kerelik olarak gerçekleşen kayıp ve kazançların dikkate alınamaması, m) gelirin hassas bir konu olması bağlamında katılımcıla-

rın, uygulayıcı / görüşmeci ile görüşmekte rahat olamamasının yarattığı yüksek cevapsız bırakma oranı ve ölçmenin geçerlilik problemi, n) ev kadınları, çocuklar, emekliler ve işsizlerin sınıflandırılmasındaki zorluk, o) herkese uyan / uygun olan sorular kullanıldığında ortaya çıkan geçerlilik problemi gibi temel sorunları olduğu görülmektedir (Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Shaikh ve Pathak, 2017; Shavers, 2007; Singh, Sharma ve Nagesh, 2017; Stevens ve Hoisington, 1987; Vasudevan, Mishra ve Singh, 2016).

SED'i oluşturan değişkenlerin tek ya da çok boyutlu olup olmadığı konusundaki tartışma dışında (Bollen, Glanville ve Stecklov, 2001) ekonomik sınıflar, politik sınıflar gibi sosyal yapının sınıf analizinin yapılabileceği ayrı sınıf yapıları tanımlanmıştır. Diğer değişkenlerle ilişkisi açısından SED'e dahil edilen kültürel bağlam ve sınıflar da bunlardan biridir (Goldschmidt, 1950; Heimer, 1997; Miech ve Hauser, 2001). Bu nedenle bu çalışmada sosyo-ekonomik boyut yanında sosyo-kültürel yapıyı değerlendirmek için ikinci bir boyuta daha yer verilmiştir. Ayrıca SED'in ölçümünün mesleğe bağlı sosyal statü, eğitim ve gelirinden oluşan üç değişkenden daha fazla sosyal bağlam içermesi gerektiği belirtilmektedir (Oakes ve Rossi, 2003). Böylece bu çalışmada sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum değişkenlerine dayalı iki boyutlu yapısıyla, sosyo-demografik özellikleri içeren değişkenleri sınıflayıcı ölçek düzeyinde değerlendirilmekten çıkarıp, daha kullanışlı olduğu bildirilen (Boyd, 2008; Patro, Jeyashree ve Gupta, 2012; Shavers, 2007) bileşik ölçeklerin kullanımıyla aralıklı ölçek düzeyinde alt boyut ve genel toplam puanla değerlendirilebilecek bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Madde-Havuzu Oluşturulması

Hedef olarak belirlenen A Sosyo-Demografik Durum Ölçeği'nin (A-SDÖ) madde havuzu, psikoloji alanında yapılmış ve alan çalışması içeren (örneğin deneysel çalışmalar dışarıda tutulmuştur) 1982 ile 2013 yılları arasında basılmış ve elektronik ortamda kopyasına ulaşılabilen 266 makalenin yöntem bölümlerinde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu ölçmeye yönelik olarak belirtilmiş olan sorular dikkate alınarak oluşturulmuştur. Makaleler tek tek taranarak sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum belirten değişkenler çıkarılmış ve bunlarda birinci çalışmada kullanılmak üzere 28 madde yazılmıştır. Maddeler yazılırken özellikle Türkiye koşulları düşünülmüş ve tüm ülke genelinde uygulanabilecek seçenekler içeren maddeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Örneğin sosyo-ekonomik durum için oturan “evin yapı malzemesi türü” seçenekleri olarak tuğla, kerpiç ve ahşap seçeneklerine yer verilmiştir ya da sosyo-kültürel durum için basılı dergi alma sıklığı sorulmuştur. Maddeler hedef ölçeğin yaygın kullanımına olanak verecek ve ölçek toplam puanı elde edilmesinde Likert tipi puanlama yapılmasını sağlayacak şekilde yazılmıştır. Böylece farklı cevap seçenekleri içermesine rağmen tüm maddeler üçlü Likert biçime uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca cevap seçenekleri puanlamanın yönüne göre (ters yönlü maddeler de bulunmaktadır) yüksek puanın yüksek sosyo-ekonomik durumu ve yüksek sosyo-kültürel durumu gösterecek şekilde oluşturulmuştur. Cinsiyet, yaş ve meslek değişkenleri sosyo-ekonomik veya sosyo-kültürel durum puanlamasına katılabilecek değişkenler olarak ele alınmış olmasına rağmen içerdikleri “cevap kategorisi sayıları” nedeniyle hedef ölçek maddeleri arasına dahil edilmemişler ve toplam puan hesaplamasına katılmamışlardır.

Birinci Çalışma

Katılımcılar

İlk çalışmaya 17-72 yaşları arasında (ortalama=32,45±12,45 yıl) 50 kadın (%46,3), 58 erkek (%53,7) toplam 108 kişi katılmıştır.

Araç-Gereç

İlk çalışma uygulamasında, taslak ölçek 28 madde olarak alınmış, ölçek maddeleri dışında cinsiyet, yaş ve meslek değişkenlerine de yer verilmiştir. Uygulama formuna, bunların dışında beş madde daha hedef ölçek puanı ile çapraz geçerlik karşılaştırması sağlamak amacıyla eklenmiştir. Bu beş maddede önce kısa bir paragrafla kültür, sosyallik, sosyo-kültürel düzey, ekonomik durum ve sosyo-ekonomik durum tanımlanmış, daha sonrada katılımcılardan bu tanımlar çerçevesinde 1 ile 10 arasında değer içeren çizgi semantik anlam ölçeği üzerinde kendilerini puanlayarak değerlendirmeleri istenmiştir.

Uygulama

Birinci çalışma, 15 gün süre içerisinde, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcılara yukarıda belirtilen bilgileri içeren uygulama formunun bireysel uygulamalar şeklinde verilmesi ile yürütülmüştür.

Sonuçlar

Birinci çalışma verilerinde önce taslak ölçekğin “Sosyo-Ekonomik” ve “Sosyo-Kültürel” alt boyutları ayrı ayrı ele alınarak güvenilirlik ve madde analizi yapılmıştır. 21 Maddeli “Sosyo-Ekonomik” alt boyutu güvenilirlik katsayısı 0,79, 7 maddeli “Sosyo-Kültürel” alt boyutu güvenilirlik katsayısı 0,67 olarak tespit edilmiştir. Madde analizi sonuçlarına göre “Sosyo-Ekonomik” alt boyutunda 4 maddenin düşük madde-toplam puan korelasyonları (0,04 ile 0,11 arasında değişen) nedeniyle atılmasına ve 1 maddenin de (madde-toplam puan korelasyonu 0,10) düzeltilerek değiştirilmesine karar verilmiştir. Atılan maddelerden sonra 17 maddeli “Sosyo-Ekonomik” alt boyutu güvenilirlik katsayısı 0,84 olarak belirlenmiştir. Çalışmada ölçek bütünü için güvenilirlik katsayısı ise 4 maddenin atılmasından önce 0,83, 4 maddenin atılmasından sonra 0,86 olarak gözlenmiştir. İki alt boyut arası bağıntı katsayısı da 0,51 olarak hesaplanmıştır.

Çalışmada bir sonraki işlem olarak alt boyut ve genel toplam puanlarının, bir tür geçerlik işlemi olarak değerlendirmek amacıyla alınan beş tanım çerçevesindeki değerlendirmelerle olan korelasyon karşılaştırmalarına yer verilmiştir. Sonuçlara göre “Sosyo-Ekonomik” alt boyutu toplam puanının ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,68, sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,63; “Sosyo-Kültürel” alt boyut toplam puanının kültür değerlendirmesi ile 0,55, sosyo-kültürel durum değerlendirmesi ile 0,52, ölçeğin genel toplam puanı olarak ele alınan sosyo-demografik durum puanının, sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,67, ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,69 ve sosyo-kültürel durum değerlendirmesi ile 0,46 düzeyinde korelasyon gösterdiği izlenmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Birinci ve İkinci Çalışmada A-SDÖ Alt Boyut ve Genel Toplam Puanlarının Beş Tanım Değerlendirmesi ile Korelasyonları

	1. Çalışma			2. Çalışma		
	Sosyo-Ekonomik Alt Boyutu	Sosyo-Kültürel Alt Boyutu	Genel Toplam	Sosyo-Ekonomik Alt Boyutu	Sosyo-Kültürel Alt Boyutu	Genel Toplam
Kültür	0,34***	0,55***	0,42***	0,21***	0,49***	0,37***
Sosyallik	0,43***	0,58***	0,57***	0,32***	0,43***	0,42***
Sosyo-Kültürel Durum	0,34***	0,52***	0,46***	0,19***	0,23***	0,24***
Ekonomik Durum	0,68***	0,45***	0,69***	0,52***	0,28***	0,52***
Sosyo-Ekonomik Durum	0,63***	0,52***	0,67***	0,49***	0,35***	0,53***

*** p<0,001

Birinci çalışma sonucunda taslak ölçeğin kabaca asıl çalışma için yeterli ve uygun olduğu sonucuna varılmış, madde analizi ile atılan 4 madde ile ölçeğin madde sayısı 24'e düşürülmüştür. "Sosyo-Kültürel" alt boyutundaki madde sayısı az olduğu düşünülerek bu alt boyuta bir madde daha eklenmiştir. Sonuç olarak A-SDÖ bir maddesi yeniden yazılarak ve bir madde eklenerek toplam 25 madde olarak ikinci çalışmada kullanılmak üzere yeniden hazırlanmıştır.

İkinci Çalışma

Katılımcılar

Bu çalışmaya 17-69 yaşları arasında (ortalama=26,84±10,22 yıl) 695 kadın (%62,8), 409 erkek (37,0) (2 kişi cinsiyet belirtmemiştir (%0,2)) toplam 1106 kişi katılmıştır.

Araç-Gereç

Birinci çalışma uygulaması sonrasında oluşturulan 25 madde alınmış, taslak ölçekle birlikte cinsiyet, yaş ve meslek değişkenlerine de yer verilmiştir. Uygulama formuna, birinci çalışmada olduğu gibi kısa bir paragraflık tanımla kültür, sosyallik, kültürel düzey, ekonomik durum ve sosyo-ekonomik durum tanımları ile kişilerin bu tanımlar çerçevesinde kendilerini, 1 ile 10 arasında değer içeren çizgi semantik anlam ölçeği üzerinde puanlayarak değerlendirmele-
rinin istendiği beş madde daha eklenmiştir.

Uygulama

Bu çalışma, iki ay süre içerisinde, kolay örnekleme yoluyla ulaşılan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden katılımcılarla bireysel uygulamalar şeklinde, basılı formun doldurulması istenerek yürütülmüştür.

Sonuçlar

Güvenirlilik ve Madde Analizi

Bu çalışmada veriler yine önce alt boyutlar için ayrı ayrı olacak şekilde madde analizi ile incelenmiştir. 17 Maddeli "Sosyo-Ekonomik" alt boyutundan madde analizi sonrasında düşük madde-toplam puan korelasyonu ve daha sonra sunulan Madde Yanıt Kuramı düşük parametre değerleri nedeniyle bir madde (madde 2) atılmış ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir. Alt boyutun 16 madde ile içtutarlık katsayısı 0,76 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Sosyo-Ekonomik Alt Boyutunun Güvenirlik ve Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde-Ölçek Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıktığında Ölçek Alfa'sı
3	32,24	23,82	0,25	0,75
4	31,28	22,69	0,42	0,74
6	31,17	23,11	0,29	0,75
7	31,18	21,74	0,31	0,75
8	31,25	22,54	0,36	0,74
9	31,18	22,69	0,42	0,74
10	30,69	23,77	0,22	0,75
11	31,72	20,96	0,43	0,74
12	30,93	22,10	0,35	0,74
18	31,28	22,89	0,32	0,75
19	31,77	22,95	0,23	0,76
20	31,16	21,77	0,45	0,73
21	31,75	22,02	0,39	0,74
22	32,10	22,90	0,35	0,74
24	31,47	24,03	0,25	0,75
25	31,26	21,28	0,57	0,72

n=1106; k=16; $\alpha=0,76$

8 Maddeli “Sosyo-Kültürel” alt boyutunun iç tutarlık katsayısı ise 0,66 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutun madde analizi sonuçları ise Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyo-Kültürel Alt Boyutunun Güvenirlik ve Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde-Ölçek Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıktığında Ölçek Alfa'sı
1	15,06	6,78	0,11	0,67
5	15,33	5,43	0,43	0,60
13	15,66	5,46	0,42	0,60
14	15,69	6,10	0,34	0,63
15	15,56	5,92	0,29	0,64
16	16,07	5,35	0,40	0,61
17	15,85	5,66	0,37	0,62
23	16,16	5,62	0,37	0,62

n=1106; k=8; $\alpha=0,66$

“Sosyo-Ekonomik” alt boyutundan bir madde atıldıktan sonraki 24 maddeli haliyle ölçek bütünü için de güvenilirlik ve madde analizi yapılmış ve iç tutarlılık katsayısı 0,78 olarak tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Ölçek Bütünü için Güvenirlik ve Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde-Ölçek Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıktığında Ölçek Alfa'sı
1	48,56	40,43	0,18	0,78
3	50,15	39,94	0,22	0,78
4	49,19	38,54	0,39	0,77
5	48,83	38,80	0,28	0,78
6	49,08	39,00	0,28	0,78
7	49,09	37,72	0,27	0,78
8	49,17	38,46	0,33	0,77
9	49,10	38,40	0,41	0,77
10	48,60	39,73	0,22	0,78
11	49,63	36,59	0,39	0,77
12	48,84	37,60	0,35	0,77
13	49,16	39,18	0,24	0,78
14	49,19	39,17	0,34	0,77
15	49,05	38,99	0,28	0,78
16	49,56	38,13	0,33	0,77
17	49,35	38,83	0,29	0,78
18	49,20	38,06	0,39	0,77
19	49,68	38,62	0,24	0,78
20	49,07	37,10	0,46	0,77
21	49,67	37,55	0,38	0,77
22	50,01	39,21	0,27	0,78
23	49,65	38,77	0,29	0,78
24	49,38	39,96	0,26	0,78
25	49,18	36,76	0,54	0,76

n=1106; k=24; $\alpha=0,78$

Madde Cevap Kuramı İncelemesi

Çalışmada, iki alt boyut ve ölçek bütünü ayrı ayrı, madde analizi dışında iki parametrelili modele Madde Yanıt Kuramıyla (MYK) da maddelerin parametre tahminleri açısından incelenmiştir. 2 Numaralı maddenin MYK analizlerinde de diğer maddelerden ayrılan düzeyde düşük parametre değerleri nedeniyle ölçeğin son halinden çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece Sosyo-Ekonomik alt boyutunda 2 numaralı madde atıldıktan sonra MYK analizleri tekrarlanmıştır. Aşağıda bu maddenin çıkarılması sonrasında elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Sosyo-Ekonomik alt boyutunda sırasıyla 10. (evin ısıtma yöntemi), 19. (genel sağlık muayene sıklığı) ve 3. (maaş dışı gelir) maddeler en düşük madde ayırt ediciliği gösteren maddelerdir. Yani bu maddeler sosyo-ekonomik durum düzeyi üzerinde düzeyi düşük ve yüksek olan kişileri ayırt etmede diğer maddelere göre görece zayıf kalan maddelerdir. Sırasıyla 25. (eve giren toplam gelir miktarı), 20. (tatil seyahati yapma) ve 4. (gelir durumu değerlendirmesi) maddeler de en yüksek madde ayırt ediciliği gösteren ilk üç madde olmuşlardır (Bkz. Tablo 5).

Madde güçlüğü açısından yapılan değerlendirmede ise sırasıyla 10. (evin ısıtma yöntemi) 6. (kredi kartı) ve 12. (evde internet bağlantısı) maddeler diğer maddelere göre en yüksek düzeyde beklenen yönde cevaplama eğilimi taşıyan maddeler olmuşlardır. Yine sırasıyla 22. (otomobil), 19. (genel sağlık muayene sıklığı) ve 21. (şehirler arası seyahatlerde kullanılan ulaşım aracı) maddeler sosyo-ekonomik durumu yüksek kişiler üzerinde daha iyi fonksiyon göstermişlerdir. Ya da diğer bir ifadeyle sosyo-ekonomik durumu iyi olan kişilerin ayırt edilmesinde daha etkili maddelerdir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Sosyo-Ekonomik Alt Boyutu Maddelerinin MYK Göre Madde Parametre Değerleri

Maddeler (n=1106)	Madde Ayırt Ediciliği (a)	Std. Hata	Madde Güçlüğü (b)	Std. Hata
3	0,604	0,025	0,000	0,233
4	1,260	0,052	-0,859	0,064
6	0,752	0,032	-1,487	0,091
7	0,942	0,078	-0,804	0,098
8	0,955	0,041	-0,803	0,075
9	1,224	0,055	-1,211	0,066
10	0,448	0,058	-3,105	0,388
11	1,205	0,081	0,488	0,068
12	1,178	0,085	-1,370	0,100
18	0,842	0,034	-0,848	0,083
19	0,532	0,025	1,176	0,124
20	1,264	0,060	-0,871	0,063
21	1,030	0,048	0,780	0,074
22	0,959	0,061	1,873	0,094
24	0,685	0,024	-0,272	0,118
25	1,958	0,102	-0,518	0,049

Sosyo-Kültürel alt boyutu maddelerinin incelenmesinde sırasıyla en düşük ayırt edicilik gösteren yani sosyo-kültürel durum düzeyi üzerinde düzeyi düşük ve yüksek olan kişileri ayırt etmede diğer maddelere göre görece zayıf kalan maddeler 1. (yaşantının büyük bölümünün geçirildiği yer), 15. (gazete okuma sıklığı) ve 14. (genel kültür düzeyi) maddelerdir. Sosyo-kültürel durum düzeyi üzerinde ayırt ediciliği en yüksek ilk üç madde ise sırasıyla 5. (eğitim durumu), 13. (kitap okuma sıklığı) ve 23. (yabancı dil bilme) maddelerdir. Sosyo-Kültürel alt boyutu maddelerinin madde güçlüğü değerlendirmesinde ise sırasıyla 5. (eğitim durumu), 15. (gazete okuma sıklığı) ve 14. (genel kültür düzeyi) maddeler diğer maddelere göre en yüksek düzeyde beklenen yönde cevaplama eğilimi taşıyan maddeler olarak düşük sosyo-kültürel düzeyde, 23. (yabancı dil bilme), 16. (dergi alma sıklığı) ve 1. (yaşantının büyük bölümünün geçirildiği yer) maddeler de yüksek sosyo-kültürel düzeyde fonksiyon göstermişlerdir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Sosyo-Kültürel Alt Boyutu Maddelerinin MYK Göre Madde Parametre Değerleri

Maddeler (n=1106)	Madde Ayırt Ediciliği (a)	Std. Hata	Madde Güçlüğü (b)	Std. Hata
1	0,282	0,015	0,000	0,409
5	1,531	0,121	-1,185	0,067
13	1,306	0,059	-0,603	0,058
14	1,023	0,043	-1,099	0,076
15	0,669	0,033	-1,502	0,095
16	1,095	0,050	0,559	0,064
17	1,166	0,047	-0,068	0,063
23	1,215	0,052	0,857	0,062

Taslak ölçeğinin bütün olarak değerlendirmesinde de aynı şekilde tüm maddelerin parametre tahminleri yapılmış ve sırasıyla 1. (yaşantının büyük bölümünün geçirildiği yer), 3. (maaş dışı gelir) ve 10. (evin ısıtma yöntemi) maddeler düşük ayırt edicilik, 25. (eve giren toplam gelir miktarı), 20. (tatil seyahati yapma) ve 9. (evin rahatlığı) maddeler yüksek ayırt edicilik gösteren ilk üç madde olmuşlardır. Sırasıyla 5. (eğitim durumu), 10. (evin ısıtma yöntemi) ve 15. (gazete okuma sıklığı) maddeler düşük madde güçlüğü ile düşük sosyo-demografik düzeyinde, 3. (maaş

dışı gelir), 22. (otomobil) ve 19. (genel sağlık muayene sıklığı) maddeler de yüksek madde güc-
lüğü ile yüksek sosyo-demografik düzeyinde fonksiyon göstermişlerdir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Ölçek Bütününde Maddelerinin MYK Göre Madde Parametre Değerleri

Maddeler (n=1106)	Madde Ayırt Ediciliği (a)	Std. Hata	Madde Güçlüğü (b)	Std. Hata
1	0,312	0,019	0,000	0,605
3	0,412	0,035	3,979	0,268
4	1,114	0,047	-0,708	0,071
5	0,580	0,040	-2,268	0,152
6	0,702	0,030	-1,389	0,099
7	0,825	0,068	-0,679	0,116
8	0,833	0,036	-0,665	0,083
9	1,197	0,053	-1,043	0,067
10	0,423	0,050	-2,032	0,361
11	1,068	0,075	0,679	0,075
12	1,159	0,084	-1,221	0,102
13	0,448	0,018	-1,529	0,150
14	0,875	0,037	-1,187	0,090
15	0,573	0,026	-1,786	0,116
16	0,712	0,029	0,755	0,095
17	0,633	0,024	-0,101	0,112
18	1,029	0,043	-0,544	0,074
19	0,561	0,027	1,354	0,119
20	1,266	0,062	-0,662	0,063
21	1,043	0,049	0,962	0,074
22	0,751	0,049	2,448	0,119
23	0,667	0,026	1,306	0,109
24	0,754	0,028	-0,101	0,110
25	1,663	0,086	-0,404	0,054

Geçerlik Çalışması

Birinci çalışmada olduğu gibi alt boyut ve genel toplam puanlarının, bir tür geçerlik işle-
mi olarak değerlendirmek amacıyla alınan beş tanım çerçevesindeki değerlendirmelerle olan
korelasyon karşılaştırmaları incelenmiştir. Sonuçlara göre “Sosyo-Ekonomik” alt boyutu toplam
puanının ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,52, sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi ile
0,49; “Sosyo-Kültürel” alt boyut toplam puanının kültür değerlendirmesi ile 0,49, sosyo-kültürel
durum değerlendirmesi ile 0,23, ölçeğin genel toplam puanı olarak ele alınan sosyo-demografik
durum puanının sosyo-ekonomik durum değerlendirmesi ile 0,53, ekonomik durum değeren-
dirmesi ile 0,52 ve sosyo-kültür değerlendirmesi ile 0,24 düzeyinde korelasyon gösterdiği gö-
rülmüştür (Bkz. Tablo 1). İki alt boyut toplam puanı arasındaki korelasyon ise 0,34 olarak belir-
lenmiştir.

Grup Karşılaştırmaları

Bu başlık altında geliştirilen ölçeğin genel toplam ve alt boyutlarının toplam puanları cin-
siyet ve yaş grupları açısından tek yönlü tek değişkenli ve tek yönlü çok değişkenli varyans
analizi ile (MANOVA) karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre her iki analizde de gruplar arası var-
yans eşitliği sağlanmıştır.

Cinsiyet gruplarının, alt boyutlar için puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak
anlamsızdır; Wilk's $\lambda=0,997$; $F_{2,1101}=1,599$; $p>0,05$; $\eta^2=0,003$. Cinsiyet grupları arasında, hem

Sosyo-Ekonomik alt boyutunda ($F_{1,1102}=0,057$; $p>0,05$; $\eta^2=0,000$) hem Sosyo-Kültürel alt boyutunda ($F_{1,1102}=3,061$; $p>0,05$; $\eta^2=0,003$) hem de genel toplam puanında ($F_{1,1102}=0,836$; $p>0,05$; $\eta^2=0,001$) ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur.

Yaş grupları karşılaştırmasında ise 19 yaş ve altı, 20-29, 30-39, 40-49, 50 ve üzeri olarak beş yaş grubunun karşılaştırmasında alt boyutlar için puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,866$, $F_{8,2198}=20,448$, $p<0,001$, $\eta^2=0,069$). Sonuçlar ayrı ayrı incelendiğinde elde edilen farklılığın her iki puan türünde de geçerli olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre yaş grupları arasında Sosyo-Ekonomik alt boyutunda ($F_{4,1100}=3,928$; $p<0,01$; $\eta^2=0,014$), Sosyo-Kültürel alt boyutunda ($F_{4,1100}=27,828$; $p<0,001$; $\eta^2=0,092$) ve Sosyo-demografik durum genel toplam puanında ($F_{4,1100}=3,213$, $p<0,01$, $\eta^2=0,012$) ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Tukey-B çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre Sosyo-Ekonomik alt boyutunda tüm yaş grupları birbirlerinden farklılık göstermektedir ve puan ortalaması en düşük grup 30-39 yaş grubudur. Düşükten yükseğe olacak şekilde diğer grupların da 20-29, 19 yaş ve altı, 50 ve üzeri ve 40-49 olarak sıralandığı görülmüştür. Sosyo-Kültürel alt boyutunda da sadece 19 yaş ve altı ile 20-29 yaş grupları arasında farklılık yoktur. Diğer tüm grup ortalamaları birbirinden farklıdır ve en düşükten yükseğe 50 ve üzeri, 40-49, 30-39, 19 yaş ve altı ve 20-29 olmak üzere grup sıraları oluşmuştur. Sosyo-demografik durum genel toplam puanında ise 19 yaş ve altı grup 30-39, 50 ve üzeri gruplardan, 20-29 grubu da 30-39 grubundan daha yüksek puan ortalamasına sahiptir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, sosyo-demografik değişkenlerin farklı tipteki araştırma modellerinde ölçek toplam puanı olarak aralıklı ölçek düzeyinde veri ile alınmasına ve farklı analizlerde farklı şekillerde değerlendirmesine olanak sağlayacak bir ölçeğin geliştirilmesi planlanmıştır. İlgili çalışmalarda eski ve yeni tarihli çok sayıda belirtilen türden ölçeklerin örneği görülmektedir (Bairwa, Rajput ve Sachdeva, 2013; Boyd, 2008; Cantril, 1943; Catell, 1942; Coleman, 1990; Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Featherman ve Hauser, 1976; Hauser, 2010; Kumar, Gupta ve Kishore, 2012; Mishra ve Singh, 2003; Mueller ve Parcel, 1981; Nakao ve Treas, 1994; Nam ve Boyd, 2004; Patro, Jeyashree ve Gupta, 2012; Shaikh ve Pathak, 2017). Bu çalışmada da Türkçe form olarak belirtilen değişkenlerin bir ölçek geliştirerek belirtilen şekilde ele alınmasıyla hem SED'in aralıklı ölçek düzeyindeki ölçümle analizlere dahil edilmesi hem de SED üzerinden yapılacak farklı çalışmaların birbirleriyle karşılaştırılmalarına olanak sağlanması düşünülmüştür.

Geliştirilen ölçeğin ilk kullanım için madde havuzu, bu çalışma kapsamında ele alınan çok sayıda çalışma makalesinde kullanılmış sosyo-demografik değişkenlerden derlenmiştir. Bu yönüyle çalışmada madde havuzu oluşturma süreci, çalışmanın özgün bir yanını oluşturmaktadır. Ancak çalışmada yer sınırlığı nedeniyle bu çalışmaların bir listesini vermek mümkün olmamıştır. Diğer yandan bu ilk madde havuzunun ilk çalışmada uygulandığı katılımcı gruptaki kişi sayısı ön çalışma niteliğinde olması nedeniyle az sayıda kalmıştır.

Alandaki pek çok çalışmada katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler “sınıflayıcı” ölçek düzeyde ölçülmekte, bağımsız değişken olarak ele alınan bu değişken kategorileri bağımlı değişken düzeyleri açısından karşılaştırılmaktadır. Neredeyse klasik (belki de klişe) denilebilecek bu çalışma tasarımı sosyo-demografik değişken kategorileri incelenmemekte ve sorgulanmamaktadır. Bazı değişken ve kategorileri standart olarak ele alınmaktadır. Oysa sosyo-demografik ölçek puanı ile hem bir araştırma sonuçlarının başka araştırmalarla, hem de farklı

uygulama gruplarının birbiriyle ölçülen özellik açısından karşılaştırılabilir olması sağlanmaktadır. Bu çalışmada ise sadece SED ölçümüyle yetinilmeyip ölçeğe Sosyo-Ekonomik alt boyutu yanında Sosyo-Kültürel alt boyutu da eklenmiştir. Kuşkusuz hem ölçek bütünü hem de alt boyutları istenilen düzeyde konuyla ilgili geçerlik sağlamış görünmemektedir. Ancak bir başlangıç niteliğinde olması nedeniyle geliştirilen ölçekte iki boyuta yer verilmiş olması bu çalışmanın diğer bir özgün yanını oluşturmaktadır.

İkinci ve temel çalışmada hedef ölçeğin Sosyo-Ekonomik alt boyutu 0,76, Sosyo-Kültürel alt boyutu 0,66 ve “A Sosyo-Demografik Durum Ölçeği-24 / A-SDÖ-24” olarak isimlendirilen ölçek bütünü için ise 0,78 içtutarlılık güvenirlik katsayıları elde edilmiştir. Elde edilen katsayılar alt boyut ve ölçek bütünü için madde sayıları ve katılımcı sayısı da düşünüldüğünde yeterince yüksek görünmemektedir. Ancak ölçek kapsamında alınan maddelerin, puanlama kolaylığı yaratmak amacıyla planlaması yapılan Likert tipi cevap seçeneklerinin bütünlüğünü sağlama, bu konudaki önemli bir sorun olarak görünmektedir. Bu sorun büyük olasılıkla iç tutarlılık katsayılarını aşağı çeken en önemli faktörü oluşturmaktadır. Belirtilen sorunun çözümü için ön uygulama çalışmasında birden fazla uygulama ile üçlü cevaplama seçenekleri dışında da (örneğin dörtlü ve beşli) cevaplama seçeneklerinin test edilmesi daha yararlı bilgiler verebilirdi. Ancak bu çalışmanın ikinci uygulaması sonrasında gözlenen sorun, bu çalışma bütününe yönelik olarak bir eksiklik olarak düşünülmelidir. Bu çalışma sonuçlarında gözlenen sorun ve çözüm yollarının incelenmesi de daha sonraki başka çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada grup karşılaştırmaları başlığı altında, genel olarak beklenebilecek doğrultuda sonuçlar elde edilmiş olması, sonuçların geliştirilen ölçek geçerliliğine katkı sağladığını düşündürmektedir. Cinsiyet grupları arasında hem “Sosyo-Ekonomik” ve “Sosyo-Kültürel” alt boyut toplam puanları açısından hem de A-SDÖ-24 genel toplam puanı açısından farklılık gözlenmemiştir. Yani kadın ve erkekler benzer “Sosyo-Ekonomik”, “Sosyo-Kültürel” ve A-SDÖ-24 puanlarına ve durumlarına sahip görünmektedirler. Bu sonuç beklenen ve istenebilecek yöndedir.

Diğer yandan Sosyo-Ekonomik alt boyutunda tüm yaş grupları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Düşükten yükseğe olacak şekilde grupların 30-39, 20-29, 19 yaş ve altı, 50 ve üzeri ve 40-49 olarak sıralandığı görülmüştür. Bu sonuçta puan büyüklük sıralaması dikkate alınmadığında kabaca yaşı büyük olanların yaşı küçük olanlardan daha yüksek düzeyde sosyo-ekonomik düzeye sahip oldukları gözlenmektedir. Sosyo-Kültürel alt boyutunda da düşükten yükseğe 50 ve üzeri, 40-49, 30-39, 19 yaş ve altı ve 20-29 olmak üzere grup sıraları oluşmuştur. Bu alt boyutta da ilgili değişken olarak eğitim durumu dikkate alınmak koşuluyla yaş arttıkça sosyo-kültürel düzeyin azaldığı izlenmiştir. İlk bakışta bu sonucun beklenenin tersi yönde olduğu düşünülebilir ancak daha öncede belirtildiği gibi genç olan grupların diğerlerine oranla sosyo-kültür tanımı içerisinde alınan maddelerde belirtilenlere (kitap, dergi, gazete okuma ve sinemaya, tiyatroya, konsere gitme sıklığı vs.) daha fazla ulaştıkları için bu sonucun elde edildiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların bireysel olarak ele alındığı durumda, yaşı büyük ve yukarıda belirtilen sosyo-kültür madde içeriklerini sıkça yerine getiren bir kişinin, daha genç bir kişiye oranla sosyo-kültürel düzeyinin daha yüksek olacağı düşünülebilir. Bu nedenle elde edilen sonuç ters yönlü görünebilir. Ancak katılımcıların grup ortalamalarının alındığı düşünüldüğünde, sonraki nesillerin, öncekilerden belirtilen özellik düzeyi açısından daha iyi olacakları daha anlaşılır olmaktadır.

Bu çalışmadaki madde havuzu, bu çalışma kapsamında ele alınan mevcut çalışmaların kullandığı sosyo-demografik değişkenlerden derlenmiş olması nedeniyle bir anlamda literatüre dayandırılmış olmaktadır. Ancak mevcut SED ölçeklerinin maddelerinin dikkate alınmamış olması ya da tabakalaşma kuramı gibi (Coleman, 1986; 1988; 1990) bir kuram çerçevesinde madde yazımının düzenlenmemiş olması bu çalışmanın önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Ancak bu durum geliştirilen ölçeğin güncellenmesi sürecinde dikkate alınabilecek bir durumdur. Bu sınırlılık ise aynı zamanda sonrası için yeni çalışma önerisi niteliğindedir. Ayrıca mevcut SED ölçeklerinin birçok sayıda ölçme problemi taşıdığı da belirtilmektedir (Dudala, Reddy ve Prabhu, 2014; Shaikh ve Pathak, 2017; Shavers, 2007; Singh, Sharma ve Nagesh, 2017; Stevens ve Hoisington, 1987; Vasudevan, Mishra ve Singh, 2016).

Bu çalışmada sosyo-demografik bilgilerin bir ölçek puanı olarak ele alınması ve bu yolla bağımsız değişkenlerin birleşik bir puan olarak bağımlı değişkenlerle farklı analizlerle karşılaştırmasına olanak vermek amacıyla bu çalışma yürütülmüştür. Bu çalışma ve geliştirilen ölçek bu anlamda bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak belirlenen üçlü Likert tipi puanlama seçeneği içeren ve iki alt boyut ve genel toplam puanı ile değerlendirilen 24 maddeli ölçeğin pek çok yeniden düzenleme ve gözden geçirme ile ölçme yetkinliğinin artırılması gerektiği elde edilen sonuçlardan açık olarak görülmektedir. Ayrıca ölçeğin bu çalışma ile oluşturulan formunun farklı tipte geçerlik çalışmalarına ihtiyaç duyduğu da açıktır. Ancak yine de, geliştirilen ölçeğin belirtilen amaç için temel bir basamak niteliğinde ve pratik kullanımlar için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adler, N. E., Boyce, T., Chesney, M. A., Cohen, S., Folkman, S., Kahn, R. L., & Syme, S. L. (1994). Socioeconomic status and health: the challenge of the gradient. *American Psychologist*, 49(1), 15-24.
- Aggarwal, O. P., Bhasin, S. K., Sharma, A. K., Chhabra, P., Aggarwal, K., & Rajoura, O. P. (2005). A New Instrument (Scale) for measuring the socioeconomic status of a family: preliminary study. *Indian Journal of Community Medicine*, 30(4), 10-12.
- Allen, L., Williams, J., Townsend, N., Mikkelsen, B., Roberts, N., Foster, C., & Wickramasinghe, K. (2017). Socioeconomic status and non-communicable disease behavioural risk factors in low-income and lower-middle-income countries: a systematic review. *The Lancet Global Health*, 5(3), e277-e289.
- Bairwa, M., Rajput, M., & Sachdeva, S. (2013). Modified Kuppuswamy's socioeconomic scale: social researcher should include updated income criteria, 2012. *Indian Journal of Community Medicine: Official Publication of Indian Association of Preventive and Social Medicine*, 38(3), 185-186.
- Bollen, K. A., Glanville, J. L., & Stecklov, G. (2001). Socioeconomic status and class in studies of fertility and health in developing countries. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 153-185.
- Boyd, M. (2008). A socioeconomic scale for Canada: Measuring occupational status from the census. *Canadian Review of Sociology*, 45(1), 51-91.

- Callahan, C. L., & Eyberg, S. M. (2010). Relations between parenting behavior and SES in a clinical sample: Validity of SES measures. *Child and Family Behavior Therapy*, 32(2), 125-138.
- Cantril, H. (1943). Identification with social and economic class. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38(1), 74-80.
- Cattell, R. B. (1942). The concept of social status. *The Journal of Social Psychology*, 15(2), 293-308.
- Chan, T. W. (2010). *Social Status and Cultural Consumption*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Coleman, J. S. (1986). Social theory, social research, and a theory of action. *American Journal of Sociology*, 91(6), 1309-1335.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(S), S95-S120.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Diemer, M. A., Mistry, R. S., Wadsworth, M. E., López, I., & Reimers, F. (2013). Best practices in conceptualizing and measuring social class in psychological research. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 77-113.
- Dudala, S. R., Reddy, K. A. K., & Prabhu, G. R. (2014). Prasad's socio-economic status classification-an update for 2014. *International Journal of Research in Health Sciences*, 2(3), 875-878.
- Ekehammar, B., Sidanius, J., & Nilsson, I. (1987). Social status: construct and external validity. *The Journal of Social Psychology*, 127(5), 473-481.
- El-Gilany, A., El-Wehady, A., & El-Wasify, M. (2012). Updating and validation of the socioeconomic status scale for health research in Egypt. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 18(9), 962-968.
- Featherman, D. L., & Hauser, R. M. (1976). Prestige or socioeconomic scales in the study of occupational achievement?. *Sociological Methods and Research*, 4(4), 403-422.
- Fujishiro, K., Xu, J., & Gong, F. (2010). What does “occupation” represent as an indicator of socioeconomic status?: Exploring occupational prestige and health. *Social Science and Medicine*, 71(12), 2100-2107.
- Goldschmidt, W. (1950). Social class in America-a critical review. *American Anthropologist*, 52(4), 483-498.
- Hauser, R. M. (1994). Measuring socioeconomic status in studies of child development. *Child Development*, 65(6), 1541-1545.
- Hauser, R. M. (2010). Intergenerational economic mobility in the United States - Measures, differentials, and trends. *EurAmerica*, 40(3), 635-681.
- Heimer, K. (1997). Socioeconomic status, subcultural definitions, and violent delinquency. *Social Forces*, 75(3), 799-833.

- Hollingshead, A. B. (1975). Four factor index of social status. Unpublished Working Paper, Department of Sociology, Yale University.
- Hollingshead, A. B. (2011). Four Factor Index of Social Status. *Yale Journal of Sociology*, 8: 21-51.
- Hollingshead, A. B., & Redlich, F. C. (1958). *Social Class and Mental Illness*. New York: John Wiley.
- Krieger, N., Williams, D. R., & Moss, N. E. (1997). Measuring social class in US public health research: concepts, methodologies, and guidelines. *Annual Review of Public Health*, 18(1), 341-378.
- Kumar, N., Gupta, N., & Kishore, J. (2012). Kuppaswamy's Socioeconomic Scale: updating income ranges for the year 2012. *Indian Journal of Public Health*, 56(1), 103-104.
- Liu, W. M., Ali, S. R., Soleck, G., Hopps, J., dunston, K., & Pickett, T., Jr. (2004). Using Social Class in Counseling Psychology Research. *Journal of Counseling Psychology*, 51(1), 3-18.
- Mackenbach, J. P., Bopp, M., Deboosere, P., Kovacs, K., Leinsalu, M., Martikainen, P., Menvielle, G., Regidor, E., & de Gelder, R. (2017). Determinants of the magnitude of socioeconomic inequalities in mortality: a study of 17 European countries. *Health and Place*, 47, 44-53.
- Miech, R. A., & Hauser, R. M. (2001). Socioeconomic status and health at midlife: a comparison of educational attainment with occupation-based indicators. *Annals of Epidemiology*, 11(2), 75-84.
- Mishra, D., & Singh, H. P. (2003). Kuppaswamy's socioeconomic status scale-a revision. *Indian journal of pediatrics*, 70(3), 273-274.
- Mueller, C. W., & Parcel, T. L. (1981). Measures of socioeconomic status: Alternatives and recommendations. *Child Development*, 13-30.
- Nakao, K., & Treas, J. (1992). The 1989 socioeconomic index of occupations: Construction from the 1989 occupational prestige scores. Chicago, IL: National Opinion Research Center.
- Nakao, K., & Treas, J. (1994). Updating occupational prestige and socioeconomic scores: How the new measures measure up. *Sociological Methodology*, 1-72.
- Nam, C. B., & Boyd, M. (2004). Occupational status in 2000; over a century of census-based measurement. *Population Research and Policy Review*, 23(4), 327-358.
- Oakes, J. M., & Rossi, P. H. (2003). The measurement of SES in health research: current practice and steps towards a new approach. *Social Science and Medicine*, 56, 769-784.
- Patro, B. K., Jeyashree, K., & Gupta, P. K. (2012). Kuppaswamy's socioeconomic status scale 2010-the need for periodic revision. *Indian journal of pediatrics*, 79(3), 395-396.
- Perry, L. B., & McConney, A. (2010). Does the SES of the school matter? An examination of socioeconomic status and student achievement using PISA 2003. *Teachers College Record*, 112(4), 1137-1162.

- Phelan, J. C., Link, B. G., & Tehranifar, P. (2010). Social conditions as fundamental causes of health inequalities: theory, evidence, and policy implications. *Journal of Health and Social Behavior*, 51(S), S28-S40.
- Schöllgen, I., Huxhold, O., & Tesch-Römer, C. (2010). Socioeconomic status and health in the second half of life: findings from the German Ageing Survey. *European Journal of Ageing*, 7(1), 17-28.
- Shaikh, Z., & Pathak, R. (2017). Revised Kuppuswamy and BG Prasad Socio-Economic Scales for 2016. *International Journal of Community Medicine And Public Health*, 4(4), 997-999.
- Shavers, V. L. (2007). Measurement of socioeconomic status in health disparities research. *Journal of the National Medical Association*, 99(9), 1013-1023.
- Singh, T., Sharma, S., & Nagesh, S. (2017). Socio-economic status scales updated for 2017. *International Journal of Research in Medical Sciences* ;5(7),3264-3267.
- Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: a meta-analytic review of research. *Review of Educational Research*, 75(3), 417-453.
- Stevens, G., & Hoisington, E. (1987). Occupational prestige and the 1980 US labor force. *Social Science Research*, 16(1), 74-105.
- Stringhini, S., Carmeli, C., Jokela, M., Avendaño, M., Muennig, P., Guida, F., ... & Chadeau-Hyam, M. (2017). Socioeconomic status and the 25× 25 risk factors as determinants of premature mortality: a multicohort study and meta-analysis of 1.7 million men and women. *The Lancet*, 389(10075), 1229-1237.
- Surekha, T., Himabindu, Y., & Sriharibabu, M. (2013). Impact of socio-economic status on ovarian reserve markers. *Journal of Human Reproductive Sciences*, 6(3), 201-204.
- Tobias, M. (2017). Social rank: a risk factor whose time has come?. *The Lancet*, 389(10075), 1172-1174.
- Vasudevan, J., Mishra, A. K., & Singh, Z. (2016). An update on BG Prasad's socioeconomic scale: May 2016. *International Journal of Research in Medical Sciences*, 4(9), 4183-4186.